

VERTEX

PIRINEU
Un viatge
per la
serralada

9-770042-442007

00320

6 €

JULIOL / AGOST / SETEMBRE 2026 NÚM 320

Federació d'Entitats
Excursionistes de Catalunya
Federació Catalana d'Alpinisme i Escalada

56 Ansó, el colossal espigó calcari

JOSEP JANÉ

El Pirineu és la serralada ibèrica on es pot gaudir en major mesura del granit. Però si ens hi endinsem d'oest a est, trobarem abans grans espadats calcaris que no pas granítics, com els que afloren a la vall d'Ansó, a punt per delectar-nos amb petites i grans escalades.

70 Valls de Cauterets, muntanyes al cel

PASQUAL GARRIGA

La vila termal de Cauterets és punt de confluència de quatre grans valls que compilen l'essència del Pirineu occità. Una travessa de sis etapes, cinc refugis, quatre valls i dos tresmils convertirà les xifres insulses en plats suculents.

90 Besiberri, el regne de la roca

ÒSCAR I ALBERT MASÓ

El massís de Besiberri és un fragment feréstec dels Pirineus catalans ple d'història muntanyenca i unes riqueses naturals excepcionals. Roca, aigua i neu es fusionen en un paratge coronat per uns pics escarpats i vertiginosos que des de fa més d'un segle i mig atreuen els muntanyencs més intrèpids.

100 Grans desnivells amb BTT al Pirineu

DAVID GUIU I OLGA ROVIRA

Hi ha reptes pirinencs que són molt atractius, però que si no compten amb una preparació òptima, estan condemnats al fracàs. Parlem de superar amb bicicleta desnivells continuats superiors als 1.500 metres positius, els autèntics gegants dels pedals.

NÚM | 320

PUBLICITAT, ADMINISTRACIÓ I VENDES
Consol Rodríguez
consol.rodriguez@feec.cat

SUBSCRIPCIONS I ATENCIÓ AL LECTOR
lectors.vertex@feec.cat

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
Xavier Maduell

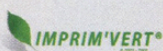
MAQUETACIÓ I DISSENY
Jaume Marco - estudi

IMPRESSIÓ
Rotimpres

DISTRIBUCIÓ
SPM, SL
AD-LANTE

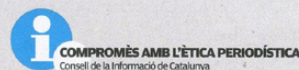
Dipòsit legal: B. 36121-1965
ISSN edició impresa: 0042-4420
ISSN edició electrònica: 2938-9607

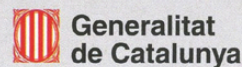
Reservats tots els drets. Aquesta publicació no pot ser reproduïda ni totalment ni parcial sense consentiment de l'editor. Tampoc no pot ser transmesa per cap mitjà o mètode, ja sigui electrònic, mecànic o d'altre tipus.

VÈRTEX no es fa responsable de les opinions i valoracions subjectives que els col·laboradors puguin fer en els articles publicats a la revista.

VÈRTEX adverteix al lector que la pràctica dels esports de muntanya comporta riscos i aconsella extremar-hi les precaucions.

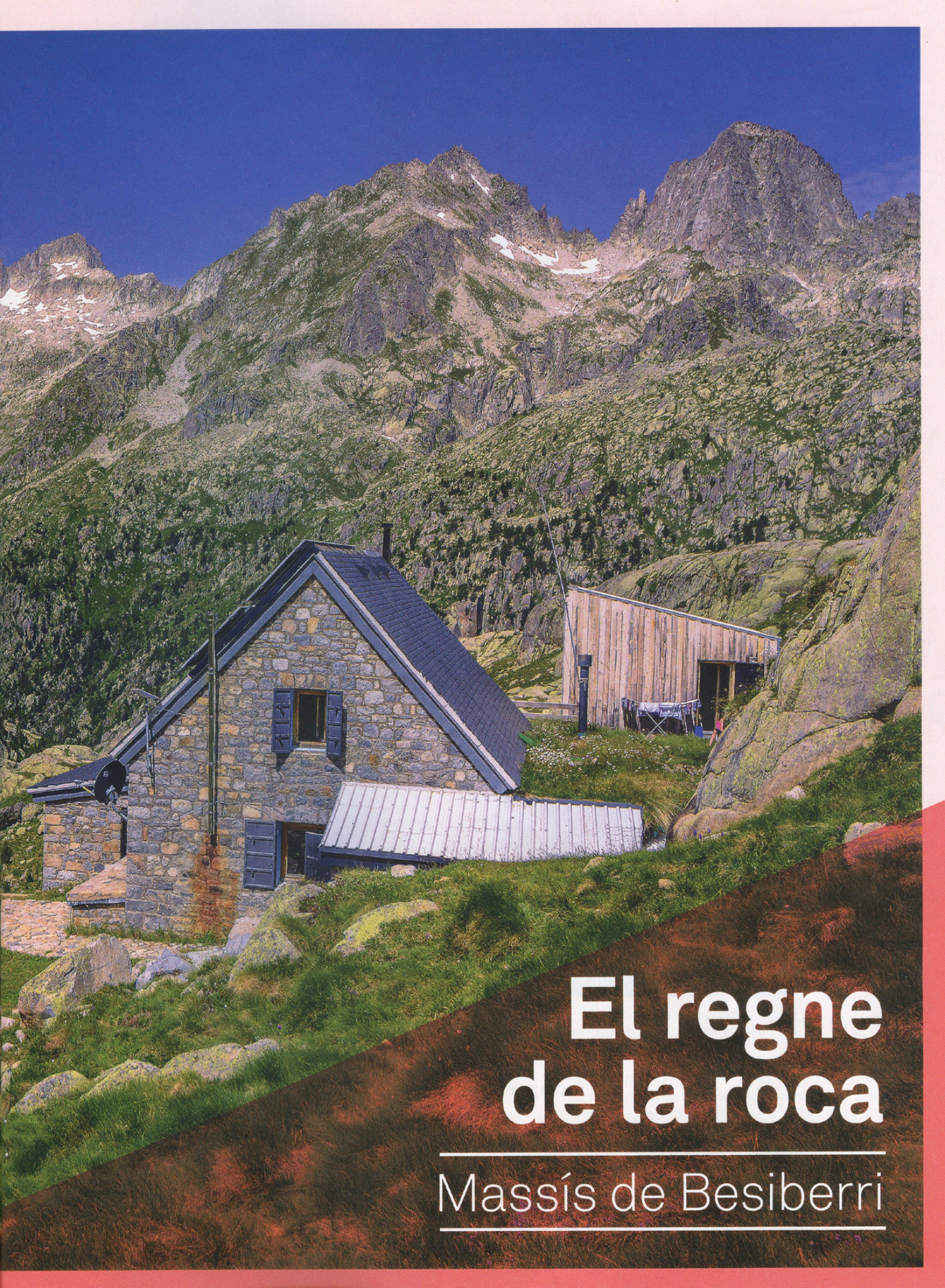
Amb el suport de:

El refugi Ventosa i Calvell, l'estany Negre, el massís de Besiberri, la punta d'Harlé i el Pa de Sucre entonen una de les composicions més harmòniques del Pirineu català.

FOTO / SERGI BOIXADER

El regne de la roca

Massís de Besiberri

Cresta de Besiberri. L'any 1926, just en fa cent, Jean Arlaud i els seus companys van ser els primers escaladors a realitzar aquest llarg recorregut entre el Besiberri Nord i el Comaloformo. FOTO / MANEL BORRELL

TEXT I MAPA
ÒSCAR I ALBERT MASÓ GARCIA

El massís de Besiberri és un fragment feréstec dels Pirineus catalans ple d'història muntanyenca i unes riqueses naturals excepcionals. Roca, aigua i neu es fusionen en un paratge coronat per uns pics escarpats i vertiginosos que des de fa més d'un segle i mig atreuen els muntanyencs més intrèpids.

L'estany Gémena de Baix banya el vessant sud del massís de Besiberri. FOTO / ORIOL BARÓ

SITUACIÓ, LÍMITS I ACCESSOS

El massís de Besiberri és un sistema muntanyenc ubicat a l'extrem nord-occidental del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Pertany a les comarques lleidatanes de l'Alta Ribagorça i la Val d'Aran i el seu punt neuràlgic el constitueix una elevada carena de cims orientada de nord a sud amb algunes cotes que superen els cobejats 3.000 metres d'altitud. L'extensió del massís és relativament petita però suficient com per presentar la severitat de l'alta muntanya més autèntica. Des de l'esmentada cresta principal de cims, se'n desprenen d'altres que ostenten pics de menys altitud però d'igual salvatge. En aquest retall de Pirineu també proliferen les valls profundes, algunes bretxes o passos estratègics entre carenes, crestes aèries amb blocs de roca gegantins i gendarmes punxeguts, tarteres inacabables, sistemes lacustres plens de vida,

una vegetació i una fauna que cal conservar i la inevitable petja humana. A l'oest queda delimitat per la profunda vall de Barravés, per on discorre el riu Noguera Ribagorçana; a l'est, per la vall del riu Noguera de Tor i l'embassament de Cavallers, antigament anomenat *estany de Caldes* i que ja gaudia d'entitat abans de ser construïda la impactant presa que va engrandir la seva capacitat aquífera. Al nord, el majestuós Besiberri Nord marca el final de la carena principal des d'on es despenen la serra de Tumeneia i la que enllaça amb el Tuc des Estanhets; finalment, les valls que formen els rierols provinents dels formosos estanyes Gémena i Roi s'uneixen i tanquen el massís pel vessant sud. Els itineraris excursionistes més clàssics del massís parteixen de la vall de Boí al sud i a l'est (principalment per Gémena i per Cavallers), pugen des de ponent pel barranc de Besiberri i des del nord normalment ho fan per Valarties, a la Val d'Aran.

94

Un escalador a la cresta de Tumeneia, amb el Besiberri Nord destacant al fons (fotografia datada entre el 1915 i el 1936). FOTO / LLUÍS ESTASEN PLA. ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Targetes del cim del Besiberri Nord que van ser dipositades pels germans i guies Henry i Marcel Spont quan van realitzar la primera ascensió al pic el 6 d'agost de 1899 (targetes de l'Arxiu Històric del CEC custodiades a l'Arxiu Nacional de Catalunya). FOTO / ÒSCAR MASÓ

ELS CIMS MÉS DESTACATS

Tres cims del massís destaquen per la seva altitud, presència i per la història que els envolta: el pic de Comaloformo (sostre del massís i de l'Alta Ribagorça), el Besiberri Sud (unit al Comaloformo a través d'una cresta senzilla però àeria) i el Besiberri Nord (inconfusible piràmide rocosa que és el pic més atractiu i difícil de tots ells). Despenjats a migjorn del Comaloformo, s'alcen les encimbellades puntes de Célestin Passet i de Lequeutre. A l'oest del Besiberri Sud es troba el pic d'Avellaners, un mirador excel·lent de la carena principal. Al sud-oest d'aquest cim, i formant part d'una llarga carena curulla d'altres pics, s'alça la punta Senyalada, que senyoreja elegantment la vall dels estanys Gémena i Gelats. Entremig dels Besiberri Sud i Nord es desenvolupa una llarga carena on sobresurt el bicèfal Besiberri del Mig o Central. Per finalitzar, també és característic el pic de Comalestorres, situat a l'est del Comaloformo a mode de contrafort avançat.

TRESMILS QUE HO SÓN I TRESMILS QUE HO VAN SER

Tota la casuística que envolta els cims pirinencs de 3.000 o més metres d'altitud està molt ben explicada en l'article «La febre dels tresmils», de Carles Giné-Janer (VERTEX número 312). Els primers pirineïstes francesos del segle XIX ja van confeccionar llistes de tresmils i des de llavors hi ha hagut múltiples canvis i actualitzacions. El massís de Besiberri no s'ha escapat de les variacions d'altitud dels seus pics. A dia d'avui hi ha quatre tresmils registrats: el Comaloformo (3.029,2 m),

el Besiberri Sud (3.023,4 m), el Besiberri Nord (3.008,3 m) i l'agulla Nord de Malavesina (3.009,9 m). Són les cotes del mapa interactiu de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Respecte a la llista establerta per l'equip de Buyse durant els anys 1988 i 1993, tres cims han deixat de ser tresmils: el Besiberri del Mig Nord o pic Simó, el Besiberri del Mig Sud o pic Jolis i el pic Célestin Passet. En canvi, s'hi ha afegit l'agulla Nord de Malavesina. Caldrà esperar una mica per conèixer les actualitzacions altimètriques que està elaborant l'equip català de Sostremetries (www.sostremetries.cat) com a resultat del seu mastodòntic projecte The Pyrenean 3000ers iniciat l'any 2020.

ASPECTES TOPONÍMICS

Al llarg de la història, els noms dels cims del massís s'han escrit de moltes maneres a causa de males interpretacions de les dades donades pels antics habitants de la regió, errors d'escriptura, consideracions personals o adequació a les regles lingüístiques del moment. A més, els primers muntanyencs que van documentar i fer públics els topònims de la zona eren francesos i no hi ha dubte que van afrancesar molts noms. El mític comte i pirineïsta Henry Russell, fent referència al massís, ja ho va advertir l'any 1908: «Alguns cims encara no tenen nom, d'altres en tenen dos i d'altres l'han canviat. És com una Babel». Hi ha uns quants topònims que fan referència a muntanyencs pioners que van deixar petja al massís: la bretxa Peyta (per Paul o Pau Peyta), la bretxa Trescazes (suposadament per Jean Marie Trescazes), el pic Simó (per M. Antònia Simó Andreu), el pic Jolis (per Agustí Jolis Felisart), la bretxa Oliveras (per Jaume Oliveras Brossa) i dos cims que formen part del següent recull.

Tres cims del massís destaquen per la seva altitud, presència i història: el pic de Comaloorno, el Besiberri Sud i el Besiberri Nord.

Besiberri: segons Joan Coromines, el topònim *Besiberri* té un origen basc anterior a la romanització del territori i prové de l'expressió *baso-be erri*: «lloc sota els precipicis». Aquest terme s'hauria emprat originalment per denominar els paratges ubicats sota els pics més alts, però els primers pirineistes el van utilitzar per batejar alguns cims i al final ha donat nom a tot el massís. Originalment el massís de Besiberri s'anomenava *serralada del Montarto de Caldes* (en referència a Caldes de Boi) per diferenciar-lo del *Montarto d'Aran* (l'actual *Montardo*). El nom *Besiberri* també s'ha escrit *Beciberri*, *Biciberri*, *Besiverri* o *Bécibéri* (versió francesa). El Besiberri Nord també s'escriu *Besiberri Septentrional* o, en aranès, *Besibèrri Nòrd*. El Besiberri Sud també s'anomena *Besiberri Meridional*.

Pic d'Avellaners: du el nom del coll que el separa a l'est del Besiberri Sud. Els pioners francesos el van denominar *pic Sans Nom* i també *Besiberri Occidental*. Però va ser el parisenc Ludovic Fontan de Négrin, el qual hi pujà l'any 1900, qui va indicar que la gent del país l'anomenava *pic dels Avellaners* (*pic de Abellanés*). Actualment està molt estesa la denominació *pic d'Abellers*, però segons algunes fonts el pic d'Abellers es troba al sud-oest de la punta Senyalada.

Punta Senyalada: els francesos la van anomenar *pic Bitzberri* i també *Montarto de Caldes*, *Signal de Montarto* o *punta Senyalada del Montarto*. L'ascensió al cim per part de geodèsics a finals del segle XIX va fer que es denominés *pic de la Torre*, per la torre de pedres que hi van aixecar. També rep el nom de *torre dels Soldats* i *pic de Capceres*, tot i que aquesta segona denominació també se li dona a la punta Lequeutre.

Comaloorno: aquest topònim també apareix escrit de moltes maneres: *Coma lo Forno*, *Comoloorno* o *Comolo Forno* pel

Miquel Sánchez, guarda del refugi Ventosa i Calvell, arriba al cim de la punta Célestin Passet després d'haver-hi obert una via. Sota seu, l'estany Gémena de Dalt i els estanys Gelats. FOTO / ORIOL BARÓ

fet de trobar-se al massís dels Cómolos o Comolos Bienes i no al de Comolos Altes (consideració antiga). Segons Xavier Terrado, Joan Coromines va optar per *Coma...* i no *Como...*, malgrat que «gairebé sempre els informants pronuncien *Comoloorno*».

Punta Célestin Passet: ferm pic ubicat just al sud del Comaloorno i dedicat a l'intrèpid guia francès Célestin Passet, que va fer-hi la primera ascensió coneguda juntament amb Henri Brulle i Jean Bazillac el 1882.

Punta Lequeutre: la seva denominació fa referència al pioner francès Alphonse Lequeutre, el qual va efectuar-hi una ascensió l'any 1877 acompanyat del guia Henri Passet i durant molts anys es va considerar que havia estat la primera. També se l'anomena *tossal de Capceres* (igual que la punta Senyalada). Després de pujar-lo el juny de 1995, l'històric muntanyenc català Josep Maria Torras Homet va deixar escrit que els habitants de Boi li deien des de sempre *pic de Sant Gémena*.

Cim de la punta Célestin Passet i el massís de la Maladeta al fons. Aquest pic ubicat al sud del Comaloformo el van escalar per primer cop Passet, Brulle i Bazillac l'any 1882. FOTO / ORIOL BARÓ

LES PRIMERES ASCENSIONS CONEGUDES

S'ha escrit força sobre els muntanyencs que van assolir per primera vegada els cims del massís de Besiberri. El recull històric que va publicar el pirineista francès Louis Le Bondidier l'any 1906 va esdevenir durant més d'un segle la referència principal per conèixer la cronologia d'aquestes primeres ascensions. Però l'any 2012, l'historiador de Bilbao Francisco Termenón va consultar els arxius de l'Institut Geogràfic i Estadístic de Madrid i va trobar dades que van adjudicar algunes primeres a geodèsics i militars espanyols. En concret, la del Comaloformo l'any 1857 i la de la posteriorment batejada *punta Lequeutre* el 1866. Poc temps després, la plana major de diverses generacions d'il·lustres pirineistes francesos va anar deixant la seva prestigiosa petja per tot el massís: Charles Packe, Henry Russell, Maurice Gordon, Henri i Célestin Passet, Alphonse Lequeutre, Franz Schrader, Jean Bazillac, René d'Astorg, etc.

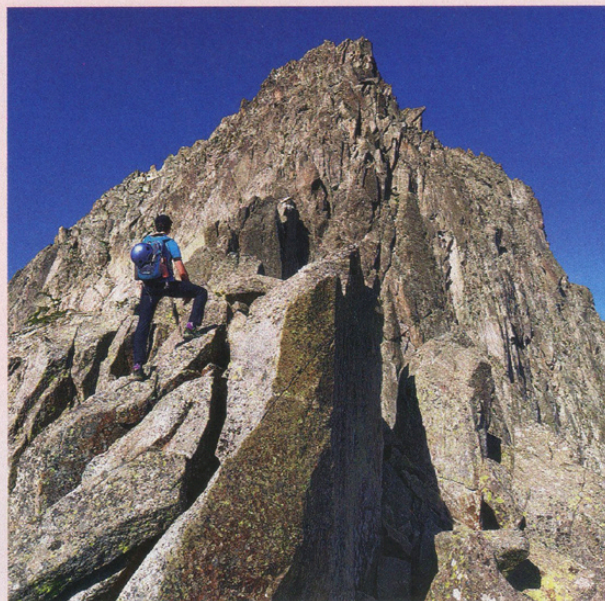
La primera ascensió al monumental Besiberri Nord preserva un secret que en algun moment caldrà resoldre. Le Bondidier va redactar

la crònica de les primeres ascensions a partir, bàsicament, de les targetes cimeres que va trobar durant la campanya que realitzà l'any 1905. Va deixar escrit que la primera ascensió al Besiberri Nord va ser efectuada pels germans i guies Henry i Marcel Spont juntament amb Jean-Marie Sansuc i Nils de Barck el 7.8.1899. Els autors del present article, però, han trobat a l'Arxiu Nacional de Catalunya un recull de targetes històriques pertanyents a aquest pic entre les quals en destaquen dues dels germans Spont amb aquestes dades escrites a mà (traduït del francès): «Bécibéri, 6 d'agost 1899, amb els guies Jean Marie Sansuc i Joseph Autesdebat». En resum, fan referència al dia 6 d'agost en comptes del 7 i al guia Joseph Autesdebat en lloc del comte Nils de Barck, en contradicció amb les dades que va recollir i difondre Le Bondidier.

Els muntanyencs catalans van fer acte de presència al massís més tard que els francesos. El mític clergue Jaume Oliveras Brossa va intentar pujar de manera infructuosa al Besiberri Nord l'any 1915, mentre que el grup encapçalat per Josep Maria Soler Coll va realitzar-hi

la primera ascensió catalana el 1916. Soler va escriure un extens article de la seva èpica ascensió al butlletí del CEC de gener del 1919 i probablement va incentivar que un grup liderat pel pare de l'escalada catalana, Lluís Estasen Pla, fes una important activitat a la zona el mateix any 1919. Des de llavors, les diferents generacions de muntanyencs catalans, des d'Estasy fins a Luis Alfonso o Oriol Baró, passant per Jaume Tiana o Jordi Pons, han visitat aquest sever paradís de roca i han deixat el seu segell en forma d'escalades i ascensions en roca, neu i glaç.

Per cloure aquest breu recull històric, cal mencionar el prestigiós escalador francès Jean Arlaud, que va capitanejar la cordada que el 31.7.1926 va recórrer per primer cop la clàssica i llarga cresta que uneix el Besiberri Nord amb el Comalofoño, tot un referent de les crestes pirenaïques.

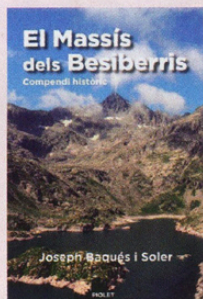

Besiberri Nord, l'afilat pic fronterer > entre l'Alta Ribagorça i la Val d'Aran.
FOTO / FERRAN ULLASTRE

Primeres ascensions al massís de Besiberri

Cim	Data de la 1a ascensió coneguda	Protagonistes de la 1a ascensió coneguda
Pic de Comalofoño	21-8-1857	Fernando Monet, Joaquín Bardagí i Julián Cayón (geodèsics i militars espanyols)
Punta Lequeutre	18-8-1866	Manuel Oncín, Eusebio Eira i Santos Gil (geodèsics i militars espanyols)
Pic d'Avellaners	25-8-1866	Charles Packe i Sir E. Dashwood
Besiberri Sud	25-8-1866	Charles Packe i Sir E. Dashwood
Punta Senyalada	Agost de 1870	Manuel Oncín i el seu equip de militars conduïts pel moliner dels pobles de Senet i Aneto.
Pic de Comalestorres	10-10-1876	Maurice Gourdon, Fabre, Barthélémy Courrège, Firmin Barrau i diversos traguers d'Arties
Punta Célestin Passet	25-7-1882	Henri Brulle, Jean Bazillac i Célestin Passet
Besiberri Nord	6 o 7-8-1899	Marcel i Henry Spont, Nils de Barck (o Joseph Autesdebat) i Jean-Marie Sansuc

INFORMACIÓ CONSULTADA

- *El massís dels Besiberris. Compendi històric.* Josep Baqués i Soler. Piolet, 2026.
- *Pirineos. Guía de los 3.000 m. 414 itinerarios a los 217 tresmiles.* Luis Alejos. Sua, 2015 (quarta edició).
- *Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. 2 mapes i carpeta excursionista.* Escala 1:25.000. Alpina, 2023.
- *Bulletin Pyrénéen (Organe de la Fédération des Sociétés Pyrénéistes).* Número 63. Maig-juny 1907.
- *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya.* Números 288 (gener 1919) i 302 (març 1920).
- *Butlletí del Centre Excursionista de Castellar del Vallès.* Número 336 (setembre 1995). Article «La descoberta del pic de Sant Gèmena (2.965 m)», de Josep Maria Torras Homet.
- *Els noms de lloc de les Valls de Boí.* Rafael de la Torre i Boronat. L'Estralla, 4. Societat d'Onomàstica. Maig 2020.
- *Pyrénées* número 252 (agost 2012). *Bulletin Pyrénéen* número 494. Article «Les campagnes méconnues des géodésiens espagnols», de Francisco Termenón.
- VERTEX número 312 (juliol-agost-setembre 2024). Article «La febre dels tresmils», de Carles Giné-Janer.
- Arxiu Nacional de Catalunya
- *Les muntanyes d'Aran i el pirineisme. Una síntesi històrica.* Josep Baqués i Soler. Garsineu, 2010.
- *Origen dels noms geogràfics de Catalunya.* Manuel Bofarull i Terrades. Cossetània, 2002.

Ascensió al Besiberri Nord pel Lac de Mar

Aquesta muntanya ubicada al sector septentrional del massís de Besiberri n'és un dels cims més difícils, piramidals i atractius. Amb els seus 3.008 metres d'altitud, el Besiberri Nord fa frontera entre l'Alta Ribagorça i la Val d'Aran i resulta un dels pics més elevats d'aquestes dues comarques.

Tram carener de l'ascensió al Besiberri Nord, amb el Lac de Mar a l'esquerra de la imatge. Sobre els excursionistes ressalten diferents pics com el Montardo, el Pa de Sucre i la punta d'Harlé. FOTO / SIDARTA GALLEGU (GUÍAS VALL DE BOÍ)

DESNIVELL ACUMULAT DE PUJADA: uns 1.750 metres

LONGITUD DE LA PUJADA: uns deu quilòmetres

DURADA DE LA PUJADA: unes sis hores

DIFICULTAT: itinerari d'alta muntanya de longitud i desnivell considerables en què destaca l'escalada final al pic (IIIº). És recomanable dur-hi casc, corda i bagues. No s'hi descarta la presència puntual de neu durant l'estiu.

Es comença l'ascensió al Pònt deth Ressèc, accessible des de la població d'Arties en vehicle privat tot l'any excepte entre el 7 de juliol i el 15 de setembre. Durant aquest període només s'hi pot accedir amb els autobusos que fan el trajecte Arties - pontet i cabana de Rius. Des del Pònt deth Ressèc se segueix una pista senyalitzada durant uns 2,5 km fins al pontet i cabana de Rius. Llavors es pren a mà esquerra un camí empedrat i costerut que a través d'un bosc frondós du al Lac dera Restanca. Es creua la presa de l'estany i s'arriba

Des del Lac de Mar (Val d'Aran) es contempla, > punxegut i encara llunyà, el Besiberri Nord (3.008 m). FOTO / ALBERT MASÓ

Grimpada final (III°) a la piràmide cimera del Besiberri Nord. FOTO / SIDARTA GALLEGO (GUÍAS VALL DE BOÍ)

al Refugi dera Restanca, on es pot pernoctar per atenuar la duresa de l'itinerari. Des del refugi es pren un camí que surt a mà dreta i amb un parell de fortes pujades s'ateny l'enorme Lac de Mar. Es voreja l'estany pel seu llarg i feixuc vessant sud-est i a prop del seu extrem meridional es pren una traça que surt a mà esquerra i que amb forta pujada i l'orientació d'unes fites du a l'Estanh Gelat dera Aubaga. Es continua amb forta pujada vers la marcada bretxa Peyta, que s'assoleix a través d'una tartera relliscosa i exigent. Es travessa la mítica bretxa, se segueix un camí marcat cap al sud-oest tot vorejant els contraforts del Besiberri Nord i s'arriba al peu de la paret final del pic, orientada al sud-est. Es grimpa cap a l'esquerra i s'ateny una mena de cavitat que precedeix l'inici del tram més difícil de l'ascensió, punt on es recomana encordar-se. Se supera un ressalt molt aeri i una fissura de bona roca (III°) i se segueixen fites per un terreny herbós dret i aeri fins al capdamunt d'aquesta talaia incomparable. El retorn es fa pel mateix itinerari de pujada. És recomanable rapelar el tram difícil de l'ascensió.

SIMBOLOGIA EMPRADA EN EL MAPA

	Inici i final de l'itinerari		Coll destacat
	Pista d'asfalt o de ciment		Cim
	Pista de terra		Paret de roca
	Camí, corriol o pista de terra en mal estat		Riu o torrent de cabal permanent o intermitent
	Traça poc definit, sense camí o escalada		Edificació
	Doble sentit (anada-tornada)		

Amb sortida a Valarties, l'itinerari afronta una longitud i un desnivell considerables.